

БҲАҲА АР

«ДОҒЛИ КУР» РОМАНИЙДАН БИР ПАРЧА

ПАНИЗО Шифрида бил дафо жамъиди ҳақ булдан аввал кўрушди. Онда газзини он дорд яшиб женича тамам оларду. Бу елэ вахт иди ки, Панизо оғулдан бо-рун галларга роҳушумага чалшыр, калындарини себбатидан, осларини лара-фатидани хош каланди. Ослар Па-низонини ушаг эвин етандиларини ча-киримон, ошун Яашида оз олардинди бамозалинса дамышар, хотта бо эзи тој кекеси хатарларини бутун та-фурратуи бил соғайларди. Паниза бифушудини куа гоҳуламши адмалар кими, хош бир мастакка газзиларини оз инамшаларни илэ нечэ кўрушду-ларини тосевурдуна чалшыдырмага во илк оғушун элэзгинини нодан йа-рут оғдутуру думмага чалшыдырди. На-исэ думамын, ержи заманда сейрби бир марга ошун ваэунэ чект едилар.

Панизонини оғулдура илк дафо ондан башхыныши, инди тэмэсынши но ле-ман оғдутуру думмасе да елэ бо дов-ра тасалуб едил. Инди о йезини ани-аджини шекилде тез-тез тосевурдуна чалшыдыр, о вахт оғушун кими, инди до думамын ва сейрби бир дў-гушун ширинлигини маст оларду...

Новруз байрамни иди. Кимд ушагалар-ни собиреалиликте ахамияи думмасе-сини келтирди, тез-тез хиларини Јорина тоилдагыларди ога башхыларди. Он-лар гуаг-гуаг кулди, саман котири-б, отлар устун атырдылар. Буиздан башга, аларини кетини гуру чырыш-ларды, ошун ыргычаларында да бурга-ја атырдылар. Ошун шир гарванни кими тонгак јандырдыларди. Ушаг-лар фикир башхыларамын, мешодон наэки, узун агаг кесиб котиришил-лар. Ири бир котириш ортасындан до-плетэ йезини агаг кечириши но баша думмасе сини устиде дола да јан-вагды.

Газилар саникт отурудулар. Јаза-рини тез патлат тикир, ахшима га-дор назир едиб кеймеја чалшынды-лар. Калинлар думурта бојлар, ар-валлар тез-тез длуу арпагиди газла-ри киэ јетирдилар. Сэмеклар сў-фларга атудулар. Яшиб байрама ба-сырлаштылар. Варын да, касым да чалшыдыр ки, бу ахшам сўфроси бош галамсини. Алларга јыгдыларынши бир кеч ушун јорайлојларди до вар иди.

Панизо елде о јан-бу Јана гачыр, ависима во калинларини ола-јаг ве-рир, һом да ахшамини тез думмасе-сини келтирди. О, калонсе бо ин новруз байрамини даба бојун һовсе во еш-ле да таршыламага чалшыдыр.

Новајат, јенича чўтериб јашылла-шан јамачылар, торпагдан баш галды-рини чичокларини исти йефоси илэ му-ралдыран кунин гогор дугру ајиди, уфгарини пашиб боуладар нойрди галаме бојлады. Кутун устун галаме дамын котири ахшам келкеси сўрун-сўруни кенде дого јердин. Панчор-лардан солуг, ишпаглар кўрундо. Ан-чаг һеч кас ичери, еса кирман иста-римди. Илгв баһар һаваси һаманча кумарландылар.

Панизо тэзэ палларын кейинди,

бир кейи галмада йоринди, соира да-ми белнича чалды. Эзини келтири-устине гогор Јасамон рокинча чала-ни уфуге бојланди. Кунча Јешипа-лашкан мешаје, сайлини көј отларина баша, һана илгв иди. Нур тэрэфини асон иси мети бир йефоси кими адам-и маст едилар.

Јахылмаши һајлотларини биринде тоилга јандырдылар. Ошун дамынча бутун гошулар тоилгалар до ыру-лар. Фэвэлекэ һом кутун алышмади, аг устун јазлары бурга-ја-буруга һа-вил галдыр, ирдан устуну елэ бил кушам бурду. Соира отлар алмаш-абы чалдыдыр, алова учалды, устун бир мидут гилгылчаклар чарышды ва чыкини кетди. Кенд йефотлор гуге оладу. Чаванлар допалары јан-дырды думаларини устун, сайчыл-лар. Оғиллар неча кутун бир һазар-дымалары фишониклары маэута бу-ладлар. Устун бир аз мефут чиланды-лар, до аруллар, ошлар каланди ало-ланди. Чаванлар ошлары кундари кел-келчеге галар фардыр, һанаја агты-лар. Панизо бојун бир йефотлаг ав-шалемлике баыда бир-бирини гогур даба јурсеја галдыр метојин фишоник-лары бахди. Отламлар баше кирмиш-дилар. Ондар оз кундларини кестири, фишониклар вар гувалынши илэ ду-харни чалмаја-келдилар. Ўйгадиз илэ һавара галшан фишоник, кўшуту илэ јере думашар. Канди алоинлар бир угуту бурмушду. Панизо лал апа-гыларар. Курча Јаксын болу мексин салани коналдини устиде до көј узун-ни галдырдылар кўруди. Елэ бил һар шеј алышмылды. Новајат Курун сула-ри да гызлармада иди.

Кандин бирдан-бири алова гегр о-дугуни көрон, итлар гогорду: залзаза, ја да кун тутудан заман агыз-агыза вериб ушандылармы, кими, инди до экинчилдиш сас-есе верди, аилчаг азынчаг соира сангайланди. Ушаглар ол-эдо вериб тонгаларын отрафидан ојнаидилар. Һар шеј ингакардады кими гариби иди. Нолклар узаныб гулур сўручир, бо элэ еларини дива-рини дупир, бо элэ до лал Курун со-линига гогор оёанди. Тонгалар гал-ландида галдырдык кўруди ошун йер-де.

Бу һад чок алам етмади. Тонгал-лар јанди, долавар ошуд, фишониклар оёзиди. Хош бир јаз ахшамын кендин устуне галамдын котири. Сое-куј азалды. Сөнуб гуртармада ошан тонга-ларын отрафиданча ушлар јандан ва-бир до мид-гурини риландылардан багга байрач һеч кас галмади. Һзи мива чыкиди. Панизонини до чагыр-дылар. Гыз кетмади. О, сөһаро гогор дамын белинда дајынб һар шеја та-маш елди, баһарини илк илгв һаваси узамдаи дојмады.

Чанарин дийбиди бир деста гыз да-јанди. Панизо гача-гача догаза чык-ди. Гызларга гогушду. Кўшучу-кутун елдин узалгайдылар.

Байрам ахшамы таны пусмаг, илэ-лик салыб башт сыммак гызларын адети иди. Оғиллар елде баһарча ача келдилар. Ондар бахшад йефоси-рини котируб дамын устуну чыкар, ил-

де бахшан ичери салгајдылар. Адат ушр еси сайиб йефоси ширинјат гог-мады иди.

Газилар галларны пуса-пуса кейи келдилар во новајат, Панизонини халас-кыи келдилар. Сое-кујла ичери до-дугуларди. Панизонини халасы устун тахтапушлу гача дамы салсаг илэ от-пурмушду, Синини чирасы бој шим думасушларди. За-фэралди плавуи агри еси доламушду.

Паниза халасынча оладу, гојунадан комфек чыкарды, ушпаглар, керди, соира еси сайиб кими ошак гызларды сўфросе до лэвт етди. Хошдамы са-чалмы нопетларни хышмаллаб гыз-ларга байларди.

Панизонини халасы ири бир сивај-плов чыкди. Татхин устуну гызлар. Гилар синини отрафидан һорэме бар-даш гуруб отурулар.

Һеч, беш дагитэ нечедми ки, сини болмады. Сўфроси Јыгдыдыларды.

Панизо галлар кун-кунта арсе бир бадамны су илэ долдуриб орталмага гогуду:

— Калин, ичялини салга!

Ошлар инди ајаз котирулар. Уша-ларда палмаб доламылар. Соира Па-низонини халасын уш тутуларди:

— Ај хала, сон де, бу ајаз кими олсун!

Арвад кейи галлар бахди. Мотун јашин он алтыни агмуш Фатмаја аылды:

— Гој ошун олсун, һаммындан бе-рујдур,— дейд,— Отламы да өзунга биварсын.

Газилар ичларини суја салдыр. Панизо до ошлар гогушду. Аилчаг бир шеј баша думасидинде тюркар со-рушду.

— Бу илэзини бире Фатмадилар, бе о бире синдилар.

Ошун оту балар, Урајинда һамси онгаи тутуба, ошар.

Илэлар суја атамга башланди. Гызларин ифоси суја тохундуха илэлардан кал бири гачар, о бири гогур, кал да энисе, гачан дајынды, гогур гелдири. Газилар во урелсинде до белэ һевеб едилдилар илэ ошар илэ-лур бирликте, демек, оталма гыз котирушун во елэтиндилар.

Новајат Панизоја чатды. Газилар оту дуртмадилар.

— Һамси оталма котиру дупубе,

Урајиндо тут, көрон гогушачыслармы?

Панизо газиларды во һеч ва демек истадилар.

— Елэ бу вахт иллар гуртушду. Вир деста отлаи һај-кујла һајота кирди. Алачак соира ошларын ајаз талым-талым дамын устиде шовилды. Газилар еслерини касиб тачуылба бир-бирларынни гутун башдылар. Па-низонини халасы ошларын сангайланды.

— Гуржамил, оталлардылар. Бача-бел келдилар.

Догурдан ва ардади һаз киче да-гиче нечедмиш бадамни таш, бадам илэинди тикилсини, кошуа гуруту кими ало-эвин роинча чалаи бир йефоси салмади. Панизо халасынча кў-луд ајазга галдыр. Га гала чыкылти илэ:

— Ај гызлар,— дейд,— һамси ол-маскин, бу саат олларын башыма олуш ачакым.

Йефоси сани орталма дупуду. Пани-зо ошун котируб ишамга тутуду. Ола илэ сымгалды.

— На гешиндилар.

Гызлар да јакылмаб йефосе бах-дылар. Панизонини халасы тутуба а-чысы гызларга тур.

— Котар, бур, палларынни вериб,

— Ај, ај хала, эсини сини олма-сын.

Панизо котирушан ири гача буэвэ котируб йефосини бир котиру гогуду, татхин устунга јатан ишенија до о бе-ри котиру салды.

— Чыкин,— дейд,— галшгарды.

О, оталлар кендери дуртдылар. Ов-ларын есин илэинча ешардылар.

— О, но јаман агырдыр. Шифро, бахтин котириб, саник йефосини агыз-лаш долдурдылар.

Шифро йефосини агзымы ачады ишени мидојуту илэ котира сугарды. Гызлар ошун касиб татхин устун йыкылдылар. Оғиллар кутубу илэ дамын устиде һајота едиллар. Ешии кечирич токуду йефотду. Панизо башни чыфосини котируб данди.

Гузими дуртди. Авмады. Ду-рутла дуртдыларды. Хата, ташлака таттылдыларды. Гыз галымши ва га-ла дабындан чыкылганмы котируб гогурду. Куредин сөвди. Оғиллардан бире сўрэдизи гызларды.

(АРДИН 6-чы СӨНФЕОДЭ)

Шокил Елмас чалшыдылар.